

Forfatter: Brorson, Hans Adolph

Titel: Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956

Citation: Brorson, Hans Adolph: "Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956", i Brorson, Hans Adolph: *Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956*, 1951-56, s. 15. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-brorson03grval-shoot-idm140139966708224.pdf> (tilgået 28. oktober 2021)

Anvendt udgave: Svane-Sang ; Lissabon ; Mindre digte ; Prosaskrifter ; Tillæg : Paul Diderichsen: Filologisk redegørelse. Arthur Arnholtz: Brorsons vers- og sangkunst. - 1956

Ophavsret Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen.](#)

↵

Femte afsnit, nr. 331-352.

✕ Dette svarer til Klenodiets om *Troens Ende*, men rummer en langt større rigdom. Alle digtene handler her om de sidste ting: døden som hjemgang til brudgommen - Herrens komme med de dødes opstandelse, dommen, verdens undergang og tidens ophør - det ny Jerusalem, Zions slot, paradiset, den himmelske kirkegang, himlen som havnen o. s. v. På en måde kan man tale om forskellige emner og jo i hvert fald om en broget mangfoldighed af billeder. Også stemningen er vekslende: fra dyb alvor, undertiden ængstelse, til jubel eller stille glæde, især dog længsel, snart frydefuld, snart smertefuld. Men i al mangfoldigheden er det een og samme sag, det gælder. Vi ser Brorson som det, han selv havde kaldt *en himmel-sindet Christen siel* (nr. 202, 1, 2). Digtenes rækkefølge inden for afsnittet viser ikke nogen tydelig plan ud over det, at *Den store hvide Flok* er sat som slutning. Midtvejs findes der en gruppe (nr. 340-343), hvis baggrund synes at være Lissabons undergang ved jordskælvet 1755*).

✕ Efter de 5 afsnit følger som tillæg den oversatte salme, nr. 353.

✕ Også Hans Brix**) har behandlet spørgsmålet om inddelingen af *Svane-Sang*, øjensynlig uden at kende Holms opstilling. Brix

** * 16

✕ deler digtene i 3 grupper: 1) en gruppe, som han mener vedrører påsketiden: Jesu historie fra psalmesøndag til himmelfarten, nr. 284-302; 2) en gruppe af uensartet karakter, nr. 303-326; 3) en »evighedsgruppe«, nr. 327-352.

✕ Brix' første gruppe er == Holms ovenangivne første afsnit; men Holm har set klarere, når han betegner de 3 første sange som adventssalmer, hvad der er givet med, at de 2 næste handler om julen. Man må huske, at evangeliet til 1. søndag i advent lige så vel som det til palmesøndag er fortællingen om Jesu indtog. Nogen påskegruppe er der altså ikke tale om.

✕ I den anden gruppe finder Brix blot et uensartet indhold, medens vi jo ved at følge Holms inddeling har set, at der også her foreligger en systematik (2.-4. afsnit).

✕ Brix' tredje gruppe falder på det nærmeste sammen med det ovenangivne femte afsnit. Der er kun een forskel. Medens afsnittet nemlig hos Holm begynder med nr. 331, *O Helligaand! mit Hierte*, regner Brix nr. 327, *Her vil ties*, for her at være indledningssalmen. Både den og den følgende, *Skal vi ustridig hist*, kunne også lige så godt passe i dette afsnit som i det foregående; men når vi så kommer til de to næste, *Vor Klippe vi slippe umuelig* og *Som Kiøbte og Døbte vi bære*, synes de afgjort at høre hjemme, hvor der er tale om troens kamp og sejr, og man må derfor nok give Holm ret, når han lader nr. 331, længselssangen om det ny Jerusalem, indlede Slutningsafsnittet.

✕ Brix rejser så det spørgsmål, om opstillingen i grupper skyldes udgiveren eller digteren selv, og finder det sandsynligt, at der har foreligget »2 sammenhængende Samlinger eller Hefter fra Digterens Haand«, der af udgiveren er anbragt som første og tredje gruppe; desuden »et Stof af mere løs Art«, som er blevet »sammenføjet« til anden gruppe.

✕ Hvad det første afsnit angår, finder Brix' hævde af dette som en samling fra digterens hånd støtte ved en betragtning af slutningssangen, nr. 302. Den ser nemlig ud til ligefrem at være digtet som en sammenfatning af hovedtankerne i afsnittet, og i så fald må dette jo være formet af Brorson selv. Se nærmere herom i noten til nr. 302.

✕ Brix har sikkert peget i den rigtige retning. Men man må

17

✕ vist kunne gå videre. Når man nemlig har set, at der gennem *Svane-Sang* fra først til sidst er en systematisk opstilling, og at denne i stor udstrækning svarer til den i Klenodiet, ligger dog vel den antagelse nærmest, at hele opstillingen skyldes Brorson. At sønnen skulle have foretaget den ud af en uordnet masse af digte og så tilmed have undladt at forsyne de afsnit, han skabte, med overskrifter, forekommer i hvert fald nærværende udgiver mindre sandsynligt.

✕ - - -

✕ Og nu digtenes affattelsestid! Vi vender tilbage til det ovenanførte citat af forordet, hvor det hedder: *Sangene... ere efterhaanden forfattede i de sidste Aar af [Brorsøns] Leve-Tiid, fornemmelig til hans egen og nærmeste Paarørendes indbyrdes Gudelige Opmuntring, under hans ofte store Sinds og Legems Lidelser.* Lad os da se, hvad vi kan få at vide om Brorsons lidelser i hans sidste år.

✕ Hans visitatsberetninger viser, at han i tiden efter den svære sygdom i 1746*) og frem til 1757 som helhed har klaret visitatserne i det besværlige, udstrakte stift. Også i 1758 har han holdt visitats til 5. november; men derefter hedder det: »Da mit Forsæt var nu herpaa at ville visitere i Schads og Vester Herreder, faldt ieg i en haard Sygdom, hvoraf ieg endnu [29.12.1758] ey fuldkommen er restitueret, og fik da min Visitatz for indeværende Aar en for mig ligesaa besværlig som uformodentlig Ende«. Hans brodersøn, sognepræst Johan Peter Brorson i Døstrup, skriver i sin kalender for 1759: »D. 9. Jan. var jeg i Ribe at besøge min Hr. Farbroder, Hr. Biskop Brorson, som var nylig kommen op af en farlig Sygdom.«**) Selv fortæller biskoppen (28.12.1759), at han begyndte med en visitats på 1. søndag i fasten (4. marts 1759): »Men for Vinterens Haardhed, og at ieg efter min i afvigte Aar udstandne haarde Svaghed ikke var kommen ret til Kræfter, maatte ieg afbryde Visitatzen, som og formedelst andre forefaldende Embeds Forretninger og Forhindringer ikke blev igien begyndt førend... den 2den

*) 18

✕ Junii«; men så blev han ved til først i november: 19 visitatser.

✕ 1760 visiterer han i 19 pastorater fra 8. maj til 8. oktober. I anledning af enevoldsmagtens 100 års jubilæum den 16. oktober blev han dr. theol. og havde i den anledning udarbejdet sin latinske afhandling *De Vexillo Ecclesiæ*. Der findes i visitatsberetningen ingen klager over sygdom. Det synes at have været et år med nogenlunde gode kræfter.

✕ Anderledes med 1761. Herom skriver han (28.12): »At ieg afvigte Kirke-Aar fast heel igiennem har været af Gud hiemsøgt med megen Sygdom, dette har ieg ved anden Lejlighed understaaet mig Deres Kongelige Majestet allerunderdanigst at andrage; Thi efterat ieg første Jule Dag [1760], da ieg gik til Kirken at prædike, blev uformodentlig angreben af en stærk Norden-Vind og gandske forkølet, saa har ieg siden den Tiid udstaaet 3de store smertelige Sygdomme, af hvilke ieg den sidste ej endnu har forvunden, følgelig kun vidst af faa Helbreds Dage, af hvilke de fleeste har været fra Pindse Festen [10. maj] til Landemodet den 17 Jun.; da ieg i Herrens Navn begyndte min Visitatz« - 6 visitatser og landemodet klaret.

✕ 1762 holder han 18 visitatser i tiden fra 27. maj til 24. august og udskriver visitats til efter Varde landemode den 7. september. »Men som ieg var svag, da ieg rejste ud, saa tog Sygdommen paa Rejsen saaledes Overhaand, at alt Haab om Livet var borte, kom dog L: D: hiem i 4de Uge derefter, men saa svag, at ieg siden ikke har funden Kræfter til min Visitatz denne Sinde videre at kunde fortsætte«.

✕ 1763 holder han 9 visitatser i tiden fra 19. maj til 2. oktober. »Videre vilde min tunge Alderdom og svage Kræfter denne Sinde ikke tillade min Visitation at fortsætte«. Hermed var hans rejsevirkosomhed forbi. Den 3. juni 1764 døde han.

✕ Det er altså klart, at årene fra slutningen af 1758 - vel med en oase i 1760 - har været en lidelsestid for Brorson, og det må være til opmuntring under disse lidelser, at han har digtet sange for sig selv og sine nærmeste. Det er ikke alle digtene i *Svane-Sang*, der har haft dette private formål, men de fleste; der stod jo *fornemmelig*. Nogle må have haft et videre sigte,

19

✕ måske det at blive fremført som korsang i domkirken. Man kan derfor ikke udelukke den mulighed, at samlingen i det hele kan rumme digte, som er blevet til før de egentlige lidelsesår. Uvilkårlig tænker man her på gruppen nr. 340-343, der formentlig hentyder til Lissabons undergang den 1. november 1755. Men den kan alligevel næppe hidrøre fra tiden umiddelbart efter katastrofen, da den nærmest udtaler digterens smerte over, hvor ringe indtryk den frygtelige begivenhed har vist sig at gøre på folket; der kan bl. a. være tænkt på, at hans eget store Lissabondigt fra 1756 vel var gået sporløst hen. Tilmed ser det ud til, at der i nr. 340 og 341 er tale om mere end een naturomvæltning. I nr. 340, 1, 3 nævnes *mange svare Tegn*; i nr. 341, 1, 2-4 hedder det: *Da i disse dine Dage Af saa mange selsom Ting Selv Naturen synes knage*, og i v. 2, 1 ligger det nær at forstå nutidsformen: *Jorden ryster* om noget, som har gentaget sig. Det er da rimeligt, at der foruden på Lissabon kan være tænkt på det stærke jordskælv, som den 22. december 1759 rystede hele Danmark og satte folket i stor skræk*). I så fald kan de to digte være blevet til lige efter dette tidspunkt, og så er det vel sandsynligt, at det samme gælder nr. 342 og 343.

✕ Man kunne også spørge, om begyndelsesgrænsen for svanesangsårene simpelt hen skulle sættes ud fra den betragtning, at ingen af digtene kunne være blevet til før 1760, da de i så fald ville være blevet optaget som et tillæg i Klenodiets udgave fra det år (J6, se 1. bind s. XV). Det er dog sikkert helt ved siden af. Dels ved man slet ikke, om Brorson i sin svaghed har følt sig i stand til at få sådan en sag ordnet; dels var han jo ifølge sønnens ord overhovedet ikke enig med sig selv om, hvorvidt digtene skulle udgives; mange af dem anså han vel ikke for salmer.

☒ De forsøg, man i øvrigt har gjort på at nå en nærmere tidsbestemmelse for de enkelte afsnit eller digte ud fra deres indhold og stemning**), kan næppe siges at have været frugtbare.

* * 20

☒ Det må jo ikke glemmes, i hvilken grad stemningerne kan veksle efter de skiftende forhold. Noget af det ejendommelige for Brorson er den iver, hvormed han straks efter hver sygdom igen tager fat på sin gerning. Visitatsberetningerne viser desuden til det sidste hans usvækkede interesse for forholdene i stiftet og for kirkens hele tilstand. Og lige til dagene før hans død ser vi ham udsende embedsskrivelser (29. og 30. maj 1764). Derfor går det ikke an uden videre at henføre de digte, hvor jordelivet er »aktionsbasis« til en tidlig tid og slutningsafsnittet med himmellængslen til digterens sidste dage. En af de mange sygdomme kan have vendt hans hu og længsel udelukkende mod evigheden, og når bedringen derefter lod ham føle ny kraft til livets opgaver, kan det have kaldt andre toner frem. Ydermere er forholdet ifølge fortalen jo det, at digtene er fremkommet dråbevis (*efterhaanden*) gennem en årrække, hvad der netop stemmer med en tilblivelse, efter som nu en, nu en anden stemning har gjort sig gældende.

☒ - - -

☒ Den til Svane-Sang hørende prædiken med indledningsdigt har, som man vil se, sit eget titelblad, der skyldes Brorson selv. Bogens titelblad er derimod udgiverens værk. Rimeligst er det så, at det også er udgiveren, der har fundet det smukke navn Svane-Sang, selv om det vel ikke kan udelukkes, at det kan have stået i digterens manuskript eller stamme fra en mundtlig ytring af ham*).

☒ At navnet for øvrigt efter udgiverens tanke omfatter både sangene og prædikenen, fremgår tydeligt af fortalen. Ordet kan jo godt bruges som almindelig betegnelse for det sidste, et menneske har fremsat. Men det er dog sikkert den digteriske del af bogen, som har været anledningen til, at det her blev anvendt.

☒ - - -

☒ Svane-Sangs original findes på Det kongelige Bibliotek, Universitetsbiblioteket samt Videnskabernes Selskabs Bibliotek i Trondheim. Universitetsbibliotekets eksemplar har på

* 21

☒

22

☒

23

☒ forsatsbladet påskriften: »Foræret af L. R. Tuxen (H. A. Brorsons Datterdattersøn). A. 34.« Herudfra antager Arnholtz*), at de i dette eksemplar tilførte melodiangivelser m. m. er udslag af den brorsonske slægtstradition. Dette lader sig dog næppe opretholde. På titelbladet står der nemlig: »Niels Bønnelycke D. 27. Decembr. 1782« (nedenunder igen: »Niels Bønnelycke«). Denne mand, som formentlig er præsten Niels Bønnelycke (1756-1826), fra 1789 sognepræst i Jerne-Skads, har altså ejet bogen før Tuxen, der levede 1810-75; han hørte ikke til Brorsons slægt, og der er altså ikke tale om et arvet familieeksemplar. Nederst på titelbladet står: »P. G. Thorsen. 18. Avg. 1839«. Hermed kan der dog sikkert ikke være tale om en ejermand forud for Tuxen.***) Men i hvert fald måtte antagelsen af en brorsonsk meloditradition komme til at hvile på Tuxen alene. Hans mormoder, justitsrådinde Føgtmann, kunne, som vi har set, ikke skaffe melodierne til veje; men hermed menes åbenbart noderne. Selv siger han***), at »Melodierne for største Delen ere gaaede i Glemme«; men nogle har altså dog været husket, og dette bevidner A. W. Brorson jo for sit eget vedkommende om »nogle meget faa«. Da det kun er 3 (4), som er skrevet til

* * * 24

☒ i det pågældende eksemplar, ville det i og for sig svare hertil, så hvis tilføjelserne skyldtes Tuxen, blev der unægtelig mulighed for at tale om en slægtstradition.

☒ En undersøgelse viser imidlertid, at Tuxen ikke kan have skrevet disse tilføjelser. Allerede den omstændighed, at melodiangivelsen til »Den store, hvide Flok« hedder: »Studenter Mars«, taler imod, at den skyldes en dannet mand fra det 19. århundrede; han ville vel have skrevet »Marche« eller »Marsch«, i hvert fald ikke »Mars«. Men dertil kommer, at selve håndskriften er ganske forskellig fra Tuxens, som vi har i 2 breve på Det kongelige Bibliotek (Ny kgl. saml. 4°, 3095, til Allen og 4°, 2976, til Fr. Bajer). Men når hverken bogen er et familieeksemplar eller melodiangivelserne kan henføres til et familiemedlem, falder grundlaget for tanken om en slægtstradition jo bort.

☒ Hermed være ikke sagt, at melodiangivelserne er uden interesse. Selve skriften gør indtryk af ælde, og den omstændighed, at den slet ikke ligner Bønnelyckes hånd, kunne tale for, at tilføjelserne er gjort før 1782, da han fik bogen i eje. Dermed ville de jo komme nær op ad Brorsons tid, hvem de så end hidrører fra.

☒ - - -

[x](#) Der står endnu tilbage at omtale det manuskript fra Brorsons egen hånd, som ovenfor (s. 10) har været nævnt.*) Det findes i Ålborg katedralskoles bibliotek og indeholder hans Svanesangsprædiken med indledningsdigtet og tillige et slutningsdigt.

[x](#) Manuskriptet består af 7 læg. I det første findes kun titelblad, indledningsdigt og tekst. Her er der ødslet med pladsen, så man ser, at det var meningen, at der ikke skulle stå mere end netop de 3 ting; skriften er sirlig. De følgende læg, som indeholder selve prædikenen, er helt anderledes: tætskrevne sider og ret skødesløs skrift. Det ser ud som en rigtig prædikenopskrift til eget brug og er nok den, Brorson har benyttet, da han holdt prædikenen. Det første læg - med de ting, som der ikke var

*[25](#)

[x](#) brug for på en prædikestol - er så senere bragt i stand, da der blev tænkt på udgivelse, og samtidig er slutningsdigtet skrevet til på nogle sider, som var til overs i sidste læg efter prædikenen.

[x](#) I forhold til den trykte prædiken virker den skrevne som en art kladde, hvori der er gjort mange rettelser, uden at den form dog er nået, som vi møder i Svane-Sang. Til grund for den har der ligget et manuskript med talrige nye ændringer. Det hele giver indtryk af stor omhu og møje ved udarbejdelsen, et indtryk, som for øvrigt også prædikenen i sig selv efterlader, særlig ved den masse bibelske citater, der næsten giver den præget af en mosaik: i alt 112 citater og henvisninger.

[x](#) Slutningsdigtet er i Svane-Sang overflyttet til den digteriske del, hvor det står som nr. 295 med overskriften: *En Paaske-Sang*. Det har hermed fået en naturlig plads inden for det afsnit, som bygger på kirkeåret. Men hvem har flyttet det? Det kan naturligvis være udgiveren; men det var dog mærkeligt, om sønnen her skulle være gået imod sin fader, i hvis manuskript indledningsdigtet, prædikenen og slutningsdigtet er opstillet som en trilogi om Maria Magdalene og slutningsdigtets tilhørsforhold udtrykkelig fremhævet ved overskriften: *Aria om samme materie*. Er det ikke mere sandsynligt, at det er Brorson, der selv har foretaget indgrebet? Men i så fald har vi her et nyt fingerpeg, som tyder på, at det også er ham, der har skabt ordningen af digtene, da det jo kun kan være interesse for dens gennemførelse, som har været bevæggrund til flytningen.

[x](#) - - -

[x](#) Originaltrykkets retskrivning, som nøje er fulgt i nærværende udgave, er forskellig fra den, der findes i Troens rare Klenodie, bl. a. derved, at substantiverne har stort begyndelsesbogstav.

[26](#)

[27](#)

[x](#)

[28](#)

[29](#)